

Zofia Remiszewska

Uniwersytet Opolski

Prowokowanie do aktywności twórczej dziecka we Wrocławskiej Szkole Przyszłości

Wprowadzenie

Współcześnie zauważa się potrzebę stwarzania dziecku takich warunków, aby poprzez swoją twórczą aktywność mogło rozwijać swój potencjał, wyzwalać metapozytywne myślenie, aby stało się osobą niepowtarzalną i kreatywną, a nie stereotypową. Uważam, że dziecko powinno rozwijać w sobie kreatywność, a nie gasić ją poprzez wyuczone schematy działania. Ową kreatywność możemy rozpatrywać nie tylko jako tworzenie wielkiego dzieła, obejmującego wiele dziedzin naszego życia, ale również jako nasze codzienne pomysły, których waga jest ogromna, bo są one własne i niepowtarzalne. Trafne zdaje się tu spostrzeżenie, że rdzeniem kreatywności staje się twórczość, która może być wybitna, ale też codzienna – nie ma kreatywności bez twórczości¹.

A gdyby tak uruchomić potęgę wyobraźni w procesach edukacji, aby dziecko mogło rozwijać swój potencjał, tym bardziej, że wizja edukacji z wyobraźnią zdaje się potrzebna, bo cóż może człowiek uczynić bez wyobraźni? „Edukacja z wyobraźnią jako kreatywne przekraczanie oznacza, że człowiek umie/uczy się transformowania wizji w porządku świata możliwego i/lub pożądanego”².

Wyobraźnia jest taką kategorią pojęciową, którą utożsamiamy bezpośrednio ze stymulowaniem zdolności kreatywnych we wszystkich możliwych kontekstach – stymuluje zdolności antycypowania zachowań innowacyjnych i niekonwencjonalnych, stymuluje generowanie alternatywnych scenariuszy

¹ K. J. Szmidt, *Pedagogika twórczości*, Sopot 2013, s. 84.

² R. Łukaszewicz, *Wrocławska Szkoła Przyszłości. Dla duchowości – dla wyobraźni – dla praktyki*, Świeradów-Zdrój–Wrocław 2010, s. 30.

w sytuacjach niepewnych czy ryzykownych, ale jednocześnie jest źródłem energii i motywacji w odnawianiu na lepsze świata i siebie³.

Pobudzanie wyobraźni, pobudzanie do aktywności twórczej dziecka możemy zauważyć przede wszystkim w szkołach innych niż ta tradycyjna. Takimi szkołami są m.in.: szkoły wolne alternatywne, steinerowskie, inicjatywy edukacji elastycznej, klas autorskich czy szkoły-laboratoria. Taką szkołą, w której dzieci pobudza się do aktywności twórczej, jest Wrocławska Szkoła Przyszłości (WSP).

Celem artykułu jest prezentacja Wrocławskiej Szkoły Przyszłości w kontekście rozwoju aktywności twórczej dziecka. Próbuje również odpowiedzieć w artykule na pytanie: W jaki sposób aktywność twórcza dziecka jest prowokowana w tej szkole?

Z historii Wrocławskiej Szkoły Przyszłości

Idea Wrocławskiej Szkoły Przyszłości ma długą tradycję. W WSP ważne miejsce zajmują działania pobudzające wyobraźnię i twórcze myślenie, a wątek ekologiczny stanowi kluczowy kontekst tych działań. W myśl tego edukacja jest tam instrumentem układania się człowieka ze światem, w następstwie czego wzrastają szanse jego samoorganizacji w ekologicznym porządku życia⁴.

Początek koncepcji WSP sięga lat siedemdziesiątych ubiegłego wieku. W 1972 roku z inicjatywy Ryszarda Łukaszevicza (twórcy szkoły) zawiązała się grupa programowa, która sformułowała pierwsze, ogólne założenia autorskiej szkoły-laboratorium, której orientacja wpisana była w nurt szkół lat siedemdziesiątych o emancypacyjnym podejściu. Lata siedemdziesiąte były dla projektu WSP czasem wypracowywania podstawowych przesłanek teoretycznych: pedagogicznych, psychologicznych, organizacyjnych. Wypracowana wtedy formuła szkoły-laboratorium badawczego była wówczas nowoczesnym, innowacyjnym podejściem. Owo podejście zakładało przeobrażanie dotąd istniejącego systemu szkolnego. W latach osiemdziesiątych przeprowadzono wiele prac badawczych, intensywnie podchodzono do prób urzeczywistnienia „szkoły bez szkoły”. W tym czasie

³ K. Leksicka, *Nauczyciel wobec społecznych i edukacyjnych interpretacji swojego zawodu*, Wrocław 2005, s. 170.

⁴ R. Łukaszevicz, *Edukacja z wyobraźnią, czyli jak podróżować bez map*, Wrocław 1994, s. 58.

powstały niekonwencjonalne projekty: „Jak bajkami mosty budować?”, „Jak podróżować bez map?”, realizowane jako zajęcia pozalekcyjne z dziećmi klas młodszych⁵.

Taka aktywność niekonwencjonalna wyrażana była także w formie warsztatów, np. podczas Salonu Edukacji Ekologicznej MAŁE NATURA-my, które inspirowane były obrazem Hieronima Boscha *Lasy mają uszy, pola mają oczy*. Podczas warsztatów uczestnicy mogli kreować kompozycje przestrzenne „las i ręce”; celem tych działań było zwrócenie uwagi na stan drzew (dotykane drzew, działania plastyczne, sadzenie młodnika), inspiracje wyobraźni dotyczące żeglowania ku lepszemu światu. Warsztaty, które były prowadzone w Górach Izerskich w Świeradowie, mogły być satysfakcjonującą odpowiedzią – choć jedną z wielu możliwych – na cywilizacyjne wyzwania i zagrożenia, albowiem traktowały edukację jako instrument swobodnego układania się człowieka ze światem w poszukiwaniu ekologicznego porządku życia. Taka forma warsztatowa była rodzajem przebudzenia szkoły z marazmu. To były sygnały wskazujące, że można inaczej patrzeć na szkołę. Bezpośredni kontakt z naturą był formą doświadczania rzeczywistości, to była edukacja w działaniu. Przełamywanie stereotypów było możliwe przez stosowanie m.in. happeningów – wydarzenia artystycznego, w którym wykorzystanie elementów rzeczywistości, muzyki, teatru, działań plastycznych angażuje publiczność, oddziałując jednocześnie na wiele zmysłów; mają one zaskoczyć, pobudzić do refleksji, działania albo zaszokować i sprowokować widzów. Swoje pomysły czerpią z wielkiego zasobu improwizacji, angażują przechodniów, którzy stają się mimowolnymi aktorami tego przedsięwzięcia. Wrocławska Szkoła Przyszłości skorzystała z tej właśnie formy w projektowaniu oraz tworzeniu Warsztatów Edukacji Niekonwencjonalnej, w ramach których realizowano program „Jak podróżować bez map?” (program zawierał treści ekologiczne); były to działania uliczne, m.in.: „Kamienie radości i smutku”, „Na wszystkich dworcach świata”, „Ekologiczne znaki drogowe”, „Na betonie kwiaty nie rosną?”, „Ożywienie martwego drzewa”. Te happeningi to istna prowokacja, obrazująca zderzenie dwóch światów – świata rzeczywistego, w którym akcenty ekologiczne zdają się nieistotne, i drugiego, w którym my sami możemy układać się w ekologicznym porządku życia. Dzieci poprzez happeningi stwarzały takie sytuacje, w których dorośli myśleli, ku czemu zmierzają jako zaborczy eksploatatorzy Ziemi. Prowokacje happeningowe jaskrawo obrazowały naszą PRL-owską, szarą, ponurą, „betonową” rzeczywistość. W ulicznej scenerii rozgrywały się działania, które

⁵ R. Łukaszewicz, *Wrocławska Szkoła Przyszłości*. dz. cyt., s. 34–35.

skłaniały do refleksji. Było wiele pytań, wiele zadumy, inspiracji i motywacji do zmienienia nas samych.

Nowe, inne spojrzenie na wątki ekologiczne pojawiło się wiosną 1988 roku. Był to czas Europejskiego Roku Środowiska, którego symbolem była jedność dwóch elementów – koła zębatego i kwiatu margerytki – symbolika owa oznaczała związek świata cywilizacji technicznej i świata przyrody. W ramach tego Roku odbył się w Asyżu Międzynarodowy Wiosenny Festiwal Dziecięcy „Pokój z naturą”. W festiwalu pod patronatem włoskich władz centralnych i regionalnych prowincji Umbria oraz UNICEF i wielu organizacji ochrony środowiska wzięło udział około 300 dzieci, które pod opieką dorosłych przybyły do Włoch z czterech kontynentów. Przyjęto taką formułę, że z każdego zakwalifikowanego kraju wybierano tylko jedną grupę dzieci. Jednak w przypadku polskich dzieci nastąpiło wyraźne złamanie monopolu Ligi Ochrony Przyrody (w czasach PRL-u – jedyna oficjalna organizacja związana z problematyką ekologiczną, reprezentująca nasz kraj na arenie międzynarodowej). Był to swoisty precedens, bo pomimo wybranej grupy dzieci z Ligi Ochrony Przyrody z Warszawy wybrano także drugą grupę z Wrocławia, reprezentującą Centrum Studiów nad Alternatywą w Edukacji Człowieka działające w ramach projektu Wrocławskiej Szkoły Przyszłości. Grupa wrocławska liczyła 11 dzieci – w wieku od 9 do 12 lat. Dzieci realizowały program o tematyce ekologicznej. Warunkiem zakwalifikowania się i wzięcia udziału w festiwalu była wystawa prac dziecięcych. Dzieci z Wrocławia zaprezentowały tam fotogramy zatytułowane „Kamienie radości i smutku” (idea programu edukacyjnego, koncepcja wystawy i fotogramy eksponatów znajdowały się w Instytucie Pedagogiki Uniwersytetu Wrocławskiego). W Asyżu wrocławskie dzieci wzięły udział w zajęciach warsztatowych, w akcji plenerowej, w działaniach ekologicznych w grupach międzynarodowych⁶.

Wrocławska Szkoła Przyszłości przekłada alternatywy edukacji na różnorodność i odmiennność czy odmienności. Edukacja alternatywna preferowana przez WSP jest wyrazem sprzeciwu wobec świata zastanego, świata zagrożonego. To alternatywa dla edukacji tradycyjnej, dla edukacji, która minimalizuje szanse rozwoju, narzuca wartości, promuje tylko racje instrumentalne, nie eliminuje szkolnych lęków i nudy czy nie zmienia roli

⁶ J. Kruszelnicka, *Wrocławskie dzieci z Asyżu*, „Odra” 1988, nr 9, s. 104–105.

Festiwal w Asyżu stał się taką formułą, która przyniosła „sygnał zmian” w świadomości dotyczącej wymiaru ekologicznego. Była to zapowiedź aktywizowania dzieci świata w tak istotnym obszarze działań, jakim jest ekologia. Te poczynania, które odbiły się dużym echem, uświadomiły wszystkim, że razem można zrobić więcej, zrobić lepiej i zawsze powinno to odbywać się w harmonii z przyrodą.

nauczyciela, podręcznika, wymaga ostatecznie jedynie słusznych odpowiedzi. Edukacja dla R. Łukaszewicza oznacza przede wszystkim prowokowanie wyobraźni, heurystykę okazji i grę z niepewnością⁷. Takie myślenie wyrasta z długoletnich doświadczeń eksperymentalnych i innowacyjnych autora koncepcji „edukacji z wyobraźnią”, ale nawiązuje także do refleksji Bogdana Suchodolskiego nad edukacją oraz jej wyzwaniem i wyborami, choćby tylko w drugiej połowie XX wieku⁸. Suchodolski na konferencji w Śródborowie pod Warszawą⁹ sformułował intencje edukacji w postaci charakterystycznej dyrektywy: rozumieć świat – kierować sobą. Kładł nacisk na konteksty pobudzające i syntetyzujące; na takie rozumienie świata, w którym ogromny obszar rzeczywistości jest związany nade wszystko z wymiarami społecznymi oraz kulturowymi warunkami i motywacjami życia ludzi; jak również na ten kontekst rozumienia świata – i to chyba było wówczas czymś nowym – który wiąże człowieka z przyrodą, na poszukiwanie filozofii wspólnoty między ludźmi a naturą, i to nie tylko w sensie poznawczym, lecz także jako dyrektywa praktycznego działania. Kontekst zaś owego „kierowania sobą” dotyczył głównie świadomości – czy raczej jej zmiany; dotyczył nowego stosunku do przyrody – nie walka, ale wspólnota – dotyczył takiego odnalezienia się człowieka w rzeczywistości społecznej i kulturowej, aby nie pociągała ona za sobą procesu bolesnej alienacji, lecz aby odkrywała przed nim wartości i tradycje, na których możemy budować wspólnotę, a jeszcze bardziej sprzyjają temu wizje przyszłości, choćby teraźniejszość była trudna i oporna.

W konferencji w Śródborowie uczestniczył także R. Łukaszewicz. Prezentował tam Wrocławską Szkołę Przyszłości, przedstawił też film pt. *Leczenie głupoty – NATURAmy 90*, w którym przedstawił warsztaty aktywności niekonwencjonalnej, prezentował oryginalną metodę projektowania okazji edukacyjnych, a także artystyczne ścieżki edukacji ekologicznej. Nazwa NATURAmy powstała z symbolicznego połączenia słowa NATURA z zaimkiem my. Nazwa NATURAmy symbolicznie odrzuca wszystko, co dzieli człowieka i środowisko. W filmie zostały przedstawione warsztaty, których przesłaniem było budowanie kontrpunktu między egzystencjalnymi zagrożeniami naszej cywilizacji a humanistycznymi niepokojami, które można odnaleźć

⁷ R. Łukaszewicz, Metoda projektowania okazji edukacyjnych, referat wygłoszony na konferencji Regionalnego Centrum Rozwoju Edukacji w Opolu „Przyjaźnie o skutecznej edukacji”, Opole 10.12.2012.

⁸ I. Wojnar, *Edukacyjna kultura przyszłości*, Warszawa 2006.

⁹ Konferencja: „Rozumieć świat – kierować sobą”, zorganizowana pod patronatem Komitetu Badań i Prognoz „Polska 2000” Polskiej Akademii Nauk, prowadzona przez prof. Bogdana Suchodolskiego w listopadzie 1991 r.

w obrazach – metaforach „świata na opak” mistrzów Petera Bruegla i Hieronima Boscha. Tak przedstawione warsztaty aktywności niekonwencjonalnej są alternatywą dla tradycyjnej lekcji, są inspirowane tak, aby przewidywać, przeżywać, kontestować, działać praktycznie, zmieniać¹⁰.

Słuchając wystąpienia, oglądając film, można było odczuć wśród uczestników konferencji ogromne zadziwienie: dotyczyło ono przede wszystkim zupełnie innej edukacji, która przekładała się na niekonwencjonalne działania dzieci, na sztukę przedkładania pytań nad odpowiedzi; ale dotyczyło też niezwykłych, intrygujących metod i artystycznych środków wyrazu czy wreszcie – prowokujących inspiracji do innego postrzegania związków człowieka z naturą.

Edukacja z wyobraźnią a metoda projektowanych okazji edukacyjnych

Edukacja z wyobraźnią, na którą stawia Wrocławska Szkoła Przyszłości, jest edukacją, która nie uznaje idei uczenia się jedynie z podręcznika, wymaga podczas pracy własnej inwencji, daleka jest od rutyny, wymaga doboru zadań i zabaw tak, by wiązały się one z wielkimi oraz autentycznymi problemami współczesnego świata¹¹.

Wrocławska Szkoła Przyszłości, to szkoła, w której prowokowanie jest kluczowe dla rozwijania aktywności twórczej dzieci. W WSP prowokowanie wykorzystywane jest w metodzie projektowanych okazjach edukacyjnych, traktowanej tam jako sposób dla inwencji uczenia i uczenia się każdego. W tej metodzie, poprzez edukację z wyobraźnią wprowadza się dziecko w świat: samodzielności, przygody, podróży, animacji pasji, zdolności, zainteresowania, zadawania pytań, budzenia emocji, odwagi poznania, próbowania, konfrontowania, budzenia oporu i woli odkrywania, zdobywania i przekraczania.

Dla Łukaszewicza edukacja jest procesem celowego tworzenia, organizowania i reorganizowania okazji do urzeczywistnienia się życia ludzkiego w jego humanistycznych treściach. Aby wspomagać i inspirować proces edukacyjny oraz nim kierować, trzeba tworzyć, organizować i reorganizować okazje – po prostu je projektować. I w tym sensie metoda projektowania okazji edukacyjnych (w skrócie: PROedukacja) znaczy: prowokować – oferować – wybierać; jest to zasadnicza strategia tej metody¹².

Metoda projektowania okazji edukacyjnych opiera się na heurystycznej triadzie: warunki wyjściowe – zadania otwarte i/lub zamknięte – możliwości

¹⁰ R. Łukaszewicz, „Leczenie głupoty” i ... czyli Salony Edukacji Ekologicznej NATURAmy, Wrocław 1996, s. 24–26.

¹¹ R. Łukaszewicz, *Edukacja z wyobraźnią*, dz. cyt., s. 7–8.

¹² R. Łukaszewicz, *Wrocławska Szkoła Przyszłości*, dz. cyt., s. 99–101.

wyboru. Sedno sprawy tkwi jednak w zadaniach otwartych, które implikują nieskończoną wielość dróg dochodzenia do wyników; one właśnie za sprawą wyobraźni wyzwalają kreatywne i niekonwencjonalne formy aktywności, rozwijając jednocześnie zdolność samodzielnego wartościowania oraz interpretowania świata. Zadania otwarte są to zmyślnie zaprojektowane okazje, aby każdy, rozwiązując je, miał poczucie sukcesu. A sukces rodzi sukces. Proces ten wzmacnia metapozytywne myślenie, co z kolei buduje poczucie własnej wartości każdego z uczących się. Nawyk metapozytywnego myślenia można porównać z zaczarowaną kopalnią złota – im więcej wydobywasz, tym więcej się go tam pojawia. Ową technikę myślenia można zastosować we wszystkich aspektach życia; może to też być swoisty kompas, który prowadzi dziecko bezpośrednio ku wybranym celom. Ta metafora odnosi się do PROedukacji – taki trening mentalny stanowi istotny element edukacji; sprzyja to kształtowaniu metapozytywnego myślenia, jego produktywności i oryginalności. To z kolei rodzi otwieranie się przestrzeni kreowania własnych marzeń, otwarcie się ku wyobraźni, ku spotkaniu drugiego – ku wizjom lepszego świata. Czyżby więc edukacja w kopalni złota, a złoto – w kopalni edukacji?¹³ Nauczyciel jest tu kreatorem/realizatorem owych okazji w taki sposób, aby porządkowanie związków człowieka ze światem odbywało się w duchu przygody – odkrywania – tworzenia. Metoda projektowania okazji edukacyjnych wprowadza uczących się w ów wszechświat możliwości; działania stają się mniej schematyczne, bardziej twórcze, a także spontaniczne, rośnie odwaga generowania pomysłów i ich urzeczywistniania, następuje poszerzenie się pola niekonwencjonalnego myślenia i działania, dziecko ma poczucie tego, że nie będzie skazane na porażkę, zmniejsza się obawa przed przegraną, rośnie koncentracja na doskonałości i pięknie „dzieła”. W tej metodzie mamy do czynienia z sekwencjami działań niewypróbowanych, a to buduje poczucie własnej wartości i otwiera przestrzeń edukacji dla przyszłości i przyszłości dla edukacji¹⁴. W metodzie PROedukacji występuje gra z zadaniami otwartymi – nie ma jednego dobrego rozwiązania, które występuje w modelu tradycyjnym.

Projektowane okazje edukacyjne zmierzają ku temu, aby:

1. Uczyc z wyobraźni, a nie tylko z doświadczenia – dzieje się tak wówczas, kiedy za sprawą edukacji wspomagają się rozwijanie wyobraźni, co przyczynia się do generowania wizji stanów ważnych i idealnych. Tu wyobraźnia sprzyja odwadze tworzenia trafnych utopii.

¹³ R. Łukaszewicz, *Wrocławska Szkoła Przyszłości*. dz. cyt., s. 117.

¹⁴ R. Łukaszewicz, *Wrocławska Szkoła Przyszłości. Dobrodrojeństwa warte sukcesów w edukacji* (tekst na prawach rękopisu).

2. Figuratywnie aktualizować własne możliwości, a nie tylko linearnie. Jest to dążność człowieka do tego, aby stać się sobą, być tym samym, ale nie takim samym. Zadaniem edukacji jest projektowanie okazji do aktualizowania dowolnej liczby, dowolnego układu możliwości – w takiej czy innej kompozycji figuratywnej – zgodnie z szansami i wyborami indywidualnymi. Występuje tu dążenie do samorealizacji, które przybliży sensy ludzkiego życia. A wyobraźnia stanowi o sztuce zmieniania wielości w jedność świata wewnętrznego człowieka.
3. Podmiotowo wybierać i realizować cele, a nie tylko ulegać adaptacji: człowiek powinien mieć przeświadczenie o możliwości ingerowania w zdarzenia w taki sposób, aby zmieniać ich przebieg oraz ich skutki (następuje wyzwolenie od przymusu i ucieczka od działań narzuconych). Tu edukacja sprzyja wzmocnieniu swobody wyboru i podejmowania różnorodnych decyzji dzięki zadaniom otwartym, co powoduje kształtowanie samodzielności i odpowiedzialności za poziom i skutki działania. Taka edukacja sprzyja temu, aby aktywność człowieka była coraz bardziej autonomiczną siłą regulacyjną. Ma to związek z poczuciem własnej wartości, a wyobraźnia wspomaga samodzielność przez wyprzedzanie decyzji o niesymbolicznym ingerowaniu w bieg zdarzeń.
4. Wyzwalać różnorodne, prospołeczne i spontaniczne kooperacje, a nie tylko zaprogramowane. Występuje coraz częściej tendencja do tworzenia się samorządnych i wielorakich form współdziałania ludzi, zwłaszcza wokół „gorących” problemów świata – w skali zarówno globalnej, jak i lokalnej. Edukacja oferuje i inspiruje szanse zawiązywania się wspólnot zadaniowych wokół realnych przedsięwzięć w środowisku lokalnym, wokół projektowania możliwych czy pożądanых zmian i sposobów ich urzeczywistniania, wokół projektowania ponadosobistych wizji zmian w skali globalnej. Tu wyobraźnia odkrywa i zbliża świat innych ludzi.
5. Odkrywać sensy twórczego życia, a nie tylko ustabilizowanego. Zadaniem edukacji staje się generowanie okazji do podejmowania prób poznawania i konstruowania wartości takiego życia, które zwrótnie optymalizuje twórczy rozwój samej osobowości. Odczuwa się potrzebę twórczej aktywności, gdzie sztuka, poezja, taniec, sport czy muzyka – kultura i jej symbole – mogą stać się źródłem wielu inspiracji. Tu wyobraźnia jest naszym przewodnikiem.

6. Odmieniać świat zastany, a nie tylko *status quo*. Zachodzi dynamiczny proces praktycznych zastosowań nauki i techniki. Sens edukacji zawiera się w rozpoznawaniu konsekwencji rozwoju nauki i techniki dla naszej cywilizacji, a także w projektowaniu okazji do zwiększania liczby i zakresu ich kontekstów znaczeniowych oraz alternatyw dalszego rozwoju. Zdobywanie wiedzy jest jednocześnie uczeniem się opisu i wartościowania świata, a także źródłem energii potrzebnej do jego odmieniania. Tu wyobraźnia jest podstawowym „surowcem” o wzrastającym bogactwie zasobów.
7. Tworzyć wymiary nieznanego, a nie tylko poznanego. Edukacja wspomaga naturalną ciekawość i upór w zadawaniu pytania „dlaczego?” Tu wyobraźnia wiedzie człowieka ku temu, czego jeszcze nie wie, emancypuje go z więzów poznanego¹⁵.

Uwzględniając powyższe rozważania, należy przyjąć – powołując się na R. Łukaszewicza – że edukacja jest aktywnym i konstruktywnym czynnikiem dialektycznego rozwoju, który polega na harmonijnym współistnieniu człowieka ze światem, co sprawia, że człowiek jest śmiały w kształtowaniu prozy życia, lecz zarazem poetycki w myśleniu o świecie lepszym¹⁶. Edukacja powinna prowokować do twórczej aktywności dziecka.

Projektowane okazje edukacyjne – praktyczne przykłady

Wrocławska Szkoła Przyszłości posiada własny, oryginalny model szkoły. Jego integralną częścią jest System Treściowej Organizacji Procesu Edukacji Szkolnej (STOPES) – jest to znacznie więcej niż tradycyjnie rozumiany program nauczania, ponieważ łączy ze sobą układ i dobór treści, metodę projektowania okazji edukacyjnych, formy organizacyjne oraz podmiotowe związki między nauczycielem i dziećmi (kategoria uczeń zastąpiona kategorią dziecko). Tak więc występuje tu rozwiązanie jednocześnie globalne i systemowe. STOPES jest rozgałęzioną strukturą idei organizacyjnych, które są uporządkowane hierarchicznie, według szczebli, poziomów, sekwencji podstawowych i pochodnych – jest to drzewo dendrytowe projektowanych okazji edukacyjnych¹⁷.

¹⁵ R. Łukaszewicz, *Studia nad alternatywami w edukacji*, Wrocław 2002, s. 86–88.

¹⁶ Tamże, s. 89.

¹⁷ R. Łukaszewicz, K. Leksicka, *Skrypt dydaktyczny struktury modelu i rozwiązań praktycznych eksperymentalnego i innowacyjnego projektu Wrocławska Szkoła Przyszłości*, Wrocław 2018, s. 167.

We wrześniu w pierwszej kasie realizowana jest idea organizująca sekwencję podstawową „Jesień radość niesie”. Nawiązuje ona w sposób naturalny do pory roku. Ta sekwencja podstawowa podzielona jest na trzy sekwencje pochodne: „Skrzynia i skarby”, „Skarby ziemi”, „Ziarno i skorupa”; całość trwa miesiąc.

Poniżej przedstawiam praktyczny przykład projektowanej okazji edukacyjnej „Martwa Ziemia”¹⁸, wchodzącej w skład drugiej sekwencji pochodnej „Skarby Ziemi”.

Do przeprowadzenia tej projektowanej okazji edukacyjnej należy przygotować kilka kuwet z ziemią pozyskaną z różnych miejsc, tak by podkreślić różnice jej barwy oraz inne pomoce np. album „Kronika Ziemi”, ilustracje obrazujące martwą ziemię w wielu zakątkach świata oraz obrazy, które eksponują piękno Matki Ziemi. Do przeprowadzenia zajęć potrzebny będzie także papier oraz ilustracje zwierząt i materiały ze szkolnej biblioteczki „eko”.

Ziemia ma bogatą symbolikę, kojarzy nam się z matką żywicielką roślin, zwierząt i ludzi. Powszechnie wiadomo, że część Ziemi jest zatruta, skażona, staje się martwa. Próbuje się szukać sposobu zmiany tej sytuacji zarówno w przewidywaniu możliwości degradacji Ziemi, jak i w usuwaniu jej skutków, gdy już ona nastąpiła. Zadaniem dzieci jest wykonanie: po pierwsze – odwzorowania napisu „Martwa Ziemia”, przy użyciu do tego kciuka jako stempla i ziemi jako „barwnika”; po drugie – za pomocą rysunku „opowiedzenie” losów wybranego zwierzęcia, gdy będzie żyło na martwej Ziemi.

Dzieci słuchają opowieści o działaniach człowieka, które zmieniły urodzajne pola i łąki w pustynne krajobrazy oraz spowodowały dramatyczne warunki życia ludzi i zwierząt; dowiadują się, co znaczy martwa Ziemia. Dzieci, stemplując, odwzorowują napisy, a przede wszystkim zapoznają się z wcześniej przygotowanymi próbkami ziemi: z jej fakturą, wilgocą, sypkością, zwartością. Bezpośredni kontakt poprzez dotykanie ziemi to nie to samo, co wiedza z drugiej ręki (np. telewizja, Internet).

Następne zadanie było znacznie trudniejsze, ponieważ wymagało uruchomienia wyobraźni – było to „opowiadanie”, antycypowanie, kreślenie wizji tego, co może spotkać zwierzęta, gdy będą żyć na martwej Ziemi.

Na podstawie powyżej przytoczonego przykładu możemy zauważyć, że sens projektowanych okazji edukacyjnych polega na tym, że jeżeli uczymy się o czymś, to należy tego „dotknąć”, nie wystarczy tylko teoretyzować. Takie działania prowokują do aktywności twórczej dziecka, uruchamiają jego wyobraźnię.

¹⁸ Tamże, s. 172.

Podsumowanie

Wrocławska Szkoła Przyszłości stanowi alternatywną ofertę edukacyjną. Jest to szkoła inna od innych. Owa inność wyrażona jest przede wszystkim przez stosowanie tam projektowanych okazji edukacyjnych, stanowiących metodę, dzięki której dziecko w sposób niekonwencjonalny uczy się, zdobywa doświadczenia, mnożąc tym samym swoje możliwości. Tam pobudzanie i rozwój aktywności twórczej dziecka realizuje się przez prowokowanie, wykorzystując do tego jego naturalną skłonność do tworzenia, wydobywając w ten swoisty sposób na jaw to, co w dziecku ukryte, ale jego własne. We Wrocławskiej Szkole Przyszłości aktywność twórczą dziecka prowokuje się zgodnie z wizją tej szkoły, którą jest: taka edukacja z wyobraźnią –realizowana w ramach projektowanych okazji edukacyjnych – aby poznawanie związku człowieka ze światem było utrzymane w duchu przygody – odkrywania – tworzenia.

Rozwijanie wyobraźni, prowokowanie inwencji oraz zastosowanie metody projektowanych okazji edukacyjnych jako sekwencji niewypróbowanych to to, co wyróżnia Wrocławską Szkołę Przyszłości, spośród innych szkół. Projektowane okazje edukacyjne uczą oryginalności myślenia, uczą zachowań twórczych¹⁹.

Bibliografia:

- Kruszelnicka J., *Wrocławskie dzieci z Asyżu*, „Odra” 1988 nr 9, s. 104-105.
- Leksicka K., *Nauczyciel wobec społecznych i edukacyjnych interpretacji swojego zawodu*, Wrocław 2005.
- Łukaszewicz R., *Edukacja z wyobraźnią, czyli jak podróżować bez map*, Wrocław 1994.
- Łukaszewicz R., „*Leczenie głupoty*” i ... czyli *Salony Edukacji Ekologicznej NATURAmy*, Wrocław 1996.
- Łukaszewicz R., *Metoda projektowania okazji edukacyjnych*, referat wygłoszony na konferencji Regionalnego Centrum Rozwoju Edukacji w Opolu „Przyjaźnie o skutecznej edukacji”, Opole 10.12.2012.
- Łukaszewicz R., *Studia nad alternatywami w edukacji*, Wrocław 2002.
- Łukaszewicz R., *Wrocławska Szkoła Przyszłości. Dla duchowości – dla wyobraźni – dla praktyki*, Świeradów-Zdrój–Wrocław 2010.
- Łukaszewicz R., *Wrocławska Szkoła Przyszłości. Dobrodziejstwa warte sukcesów w edukacji* (tekst na prawach rękopisu).

¹⁹ R. Łukaszewicz, K. Leksicka, *Skrypt dydaktyczny...*, dz. cyt., s. 35.

Łukaszewicz R., Leksicka K., *Skrypt dydaktyczny struktury modelu i rozwiązań praktycznych eksperymentalnego i innowacyjnego projektu Wrocławska Szkoła Przyszłości*, Wrocław 2018.

Szmidt K. J., *Pedagogika twórczości*, Sopot 2013.

Wojnar I., *Edukacyjna kultura przyszłości*, Warszawa 2006.

Provoking the creative activity of a children in the Wrocław School of the Future

The article discusses the theme of provoking creative activity of a children, used in the Wrocław School of the Future. It is a school that differs from the traditional school, in which activities that stimulate imagination and creative thinking take an important place, and the ecological theme is the key context of these activities. It treats education as an alternative in opposition to traditional solutions, giving each child a chance to develop their abilities. This is favored by methods used to design educational opportunities, in which the child is provoked, through unconventional forms, to creative activity.

Keywords: alternative education, creative activity of a child, creative thinking, creativity.

Prowokowanie do aktywności twórczej dziecka we Wrocławskiej Szkole Przyszłości

W artykule poruszony jest wątek prowokowania dzieci do aktywności twórczej, stosowany we Wrocławskiej Szkole Przyszłości. Jest to szkoła inna od tej tradycyjnej, ponieważ ważne miejsce zajmują w niej działania pobudzające wyobraźnię i twórcze myślenie, a wątek ekologiczny stanowi kluczowy kontekst tych działań. W artykule podkreśla się, że w tej szkole edukację traktuje się jako alternatywną wobec rozwiązań tradycyjnych, dając każdemu dziecku szansę rozwoju jego możliwości. Sprzyjają temu stosowane tam metody projektowania okazji edukacyjnych, w których dziecko prowokowane jest poprzez niekonwencjonalne formy do aktywności twórczej.

Słowa kluczowe: edukacja alternatywna, aktywność twórcza dziecka, twórcze myślenie, kreatywność.